

נורה גרינברג

כללים לכתיבה על אנשים טרנסג'נדרים

תמצית

- התייחסות בלשון המגדר הנכונה היא המאפיין הבסיסי והמשמעותי ביותר של כתיבה המכבדת אנשים טרנסג'נדרים. יש להתייחס לאדם כפי שהוא מגדיר עצמו, ללא קשר לתהליכים רפואיים שעבר, הרישום במסמכיו, מראהו החיצוני, דעתו האישית של הכותב או כל קריטריון אחר. כשאינן אפשרות לקבל ישירות מנשוא הכתיבה מידע על הגדרתו העצמית, יש להתייחס אליו כפי שסביר שהיה מגדיר עצמו.
- כאשר כותבים על אירועים מעברו של אדם שעבר שינוי מגדרי, לשון ההתייחסות תהיה בהתאם לזהותו בהווה, גם כאשר מתארים התרחשויות מן התקופה שבה חי בזהות המגדר המקורית.
- המילים "טרנסקסואל" ו"טרנסג'נדר" הן שמות תואר, לא שמות עצם. אין לכתוב "א הוא טרנסג'נדר", אלא "א הוא אדם טרנסג'נדר" או "א הוא גבר טרנסג'נדר" וכיו"ב.
- גבר טרנסג'נדר הוא מי שנולד נקבה אך מזדהה כגבר. אישה טרנסג'נדרית היא מי שנולדה זכר, אך מזדהה כאישה. זאת, ללא קשר לשאלה אם עברו ניתוח לשינוי מין או טיפולים אחרים.
- נטייה מינית, חיי מין, טיפולים רפואיים, מראה חיצוני, צורת דיבור – אין להזכיר מאפיינים אלה, אלא אם הדבר קשור ישירות להקשר הטקסטואלי, ורק בהסכמתו של נשוא הכתיבה ותוך הקפדה על כבודו ופרטיותו.
- אלימות, קיפוח, ביזוי והדרה של אנשים טרנסג'נדרים על עצם היותם טרנסג'נדרים הן תופעות פסולות. הימנע מהצדקתן או מסובלנות כלפיהן, במפורש או במובלע.
- אל תשפוט את לגיטימיות זהותם של אנשים טרנסג'נדרים או את מידת הזדהותם המגדרית. אל תצטט "מומחים" שידברו בשמם, אל תכליל הכללות לגביהם, ואל תייחס לרגשות ההזדהות המגדרית שלהם מניעים זרים.
- **אם תצבוט אנשים טרנסג'נדרים הם יכאבו, ואם תדקור אותם הם ידממו. השתדל לשקף אמת פשוטה זו בכתיבתך.**

כללים לכתיבה על אנשים טרנסג'נדרים

תוכן

3	הקדמה
3	הגדרות
3	ההבדל בין טרנסג'נדרים וטרנסקסואלים
4	קוקסינל
4	מין ומגדר
4	שינוי מין
4	ניתוח לשינוי מין וטיפולים רפואיים
5	זהות מינית
5	ביטוי מגדרי
5	נטייה מינית
5	אינטרסקס
6	להט"ב
7	כללי כתיבה ועריכה
10	כללי התנהגות
10	הצנע לכת
10	הימנע מהתנשאות
10	הימנע מניכוס הסיפור
10	היה מודע לעמדת הכוח שלך
11	היזהר מ"אפקט הפנס!"
11	היה מודע לתפיסות חברתיות מסוכנות
12	מומחים לזהות טרנסג'נדרית
12	השכל מכל מלמדיך
13	שאלות להערכה עצמית
13	תרגיל הערכה עצמית א' – מי קובע את זהותו של אדם
14	תרגיל הערכה עצמית ב' – על מסגור ותיוג
14	תרגיל הערכה עצמית ג' – מחיקתה של ירדנה
15	תרגיל הערכה עצמית ד' – האדם הטרנסג'נדר כחפץ
16	תרגיל הערכה עצמית ה' – הכחדה סימבולית או, אמור לי מיהם חבריך...

הקדמה

מסמך זה מכיל הגדרות, הנחיות וכללים לכתיבה על אנשים טרנסגינדרים וטרנסקסואלים. בשנים האחרונות הופך ציבור הטרנסגינדרים לנראה ובולט יותר. תפיסות ישנות משתנות, ותפיסות חדשות של זהות מגדרית קונות להן שליטה בשיח החברתי, התרבותי והציבורי. יחד עם זאת, תפיסות מיושנות, חוסר ידע והיעדר רגישות למציאות חייהם ורגשותיהם של אנשים טרנסגינדרים עדיין רווחות בתקשורת, כשהתוצאה לעתים קרובות היא כתיבה נעדרת כבוד, המוחקת את זהותו, אנושיותו וקיומו של האדם הטרנסגינדר ומנציחה סטיגמות ודעות קדומות. מטרת דפים אלה לספק לאנשי התקשורת ולכל הכותבים על אנשים טרנסגינדרים מדריך בסיסי לכתיבה ועריכה העוסקת באנשים טרנסגינדרים.

הגדרות

ההבדל בין טרנסגינדרים וטרנסקסואלים

טרנסגינדרים וטרנסקסואלים מהווים ציבור גדול ומגוון מאד, שהמאפיין המשותף להם הוא שתפיסתם העצמית כגברים או נשים אינה תואמת את הזהות המגדרית אשר שויכה להם עם לידתם, זהות אשר תאמה, כמקובל בחברה שלנו את צורת איבר המין שלהם.

טרנסקסואל הוא אדם המזדהה מגדרית באופן מלא ומובהק כגבר או כאישה. המושג "טרנסקסואל" מתאים לתפיסה מגדרית שבה קיימות שתי אפשרויות הזדהות: או גבר, או אישה. חלק מן האנשים הטרנסקסואלים עשויים לעבור ניתוח באיבר המין, וחלקם אינם מרגישים צורך בכך.

המונח **טרנסגינדר** מציין קשת רחבה של אנשים שההזדהות המגדרית שלהם אינה תואמת, בדרך משמעותית כלשהי, את התפיסות המקובלות של זהות גברית או נשית. חלקם מזדהים במובהק כגברים או כנשים רוב הזמן, אך יש בהם גם פן המבקש לבטא זהות מגדר אחרת; חלקם מזדהים מגדרית הן כגברים והן כנשים; חלקם אינם מזדהים מגדרית כלל, או שתפיסתם המגדרית העצמית היא ייחודית. אצל חלקם ההזדהות המגדרית נזילה ומשתנה עם הזמן. חלקם יבקשו לעבור שינויים גופניים כאלה או אחרים.

השאלה האם אנשים טרנסקסואלים נכללים בציבור הטרנסגינדר היא שאלה הפתוחה בשיח הפנים טרנסקסואלי. חלקם רואים עצמם כחלק מן הקשת הטרנסגינדרית הרחבה. אחרים מסתייגים ממנה. עם זאת, בשנים האחרונות נעשה המונח טרנסגינדר רווח יותר, ובטקסטים כלליים מותר להשתמש במונח טרנסגינדר בצורה כוללת, כמתייחס גם לאנשים טרנסקסואלים.

שים לב: לא כל אדם שהתנהגותו אינה תואמת מודלים מקובלים של נשיות או גבריות הוא טרנסגינדר. מה שמאפיין אנשים טרנסגינדרים הוא אי הזדהותם החלקית או המלאה עם המגדר שיוחס להם מאז נולדו.

קוקסינל

המילה **קוקסינל** היא סלנג ישראלי שעבר גלגולים רבים. במקור היא ציינה הן אישה טרנסקסואלית והן הומו נשי. בימינו יש בציבור הסטרייטי הסבורים בטעות שהוא מציינת אישה טרנסגינדרית. **בעיני אנשים רבים בציבור הטרנסגינדרים, המילה קוקסינל נחשבת למילת גנאי.** אין להשתמש בה לתיאור אדם או ציבור טרנסגינדרים בלי לוודא שההגדרה מקובלת עליהם.

מין ומגדר

בניגוד לתפיסה המקובלת, **מין ומגדר** אינם היינו הך. העובדה שאדם הוא זכר אין פירושה בהכרח שהו גבר, והעובדה שאדם נקבה אין פירושה שהיא אישה. מין ומגדר הם שתי קטגוריות נפרדות, וחשוב להקפיד על הבחנה ביניהם.

ההבחנה בין מין ביולוגי (המיוצג על ידי מושגים כגון זכר ונקבה) ומגדר (המיוצג על ידי מושגים כגון גבר ואישה, גבריות ונשיות) מקובלת בשיח התרבותי (כולל בתקשורת העולמית) מאז שנות ה-60 של המאה הקודמת. הקשר בין שתי הקטגוריות האלה הינו מושא לדיון אקדמי, תרבותי ורעיוני עשיר, אבל מבחינת הכתיבה התקשורתית די בהבנה שהמושג מין מתייחס להיבטים ביולוגיים-גופניים, ואילו מגדר מסמן את כל הקשור בגבריות ונשיות.

יש להימנע מבלבול בין סוגיות **מגדר** (שעניינן גברים ונשים) לבין סוגיות הקשורות ב**מין** (ואשר עניינן היות אדם זכר או נקבה). נושאים כגון גבריות ונשיות, היות אדם גבר או אישה, תפקידים חברתיים וכיו"ב הם ענייני **מגדר**. הדיבור על **מינו** של אדם ייחד רק למקרים הנוגעים במובהק לסוגיות ביולוגיות או אנטומיות שבהן רלבנטית ההבחנה בין זכרים לנקבות.

שינוי מין

המונח "שינוי מין" נחשב מעליב בעיני אנשים טרנסגינדרים רבים, ועדיף להימנע ממנו. במקומו, רצוי להשתמש במונח **שינוי מגדרי**.

ניתוח לשינוי מין וטיפולים רפואיים

ניתוח לשינוי מין (sex reassignment surgery) היא פרוצדורה חשובה בחייהם של מי שנזקקים לו. עם זאת, ניתוח זה איננו מהווה תכלית תהליך השינוי המגדרי, ורוב האנשים הטרנסגינדרים לא עוברים אותו.

הניתוח אינו מגדיר את זהותו של אדם, אינו קובע גבול בין זהויות, ואינו מהווה ציון דרך במעבר המגדרי.

אין לבלבל בין הניתוח לשינוי מין, שהוא הליך כירורגי ספציפי, לבין תהליך השינוי המגדרי, שהוא תהליך התמודדות עם רגשות מגדר שהוא ממושך ומורכב. אל תכתוב "עבר ניתוח לשינוי מין" כדי לציין את המעבר המגדרי שעבר אדם. כאמור, אדם יכול לעבור שינוי מגדרי בלי לעבור ניתוח, ואין

בכך כדי להשפיע על הגדרתו העצמית ועל ההכרה בו כגבר או כאישה, ועל הדרך שבה יש להתייחס אליו.

שאלת הניתוח שייכת לתחום צנעת הפרט של האדם שעובר אותו, ואין להעלות אותה בכתיבה עיתונאית אלא אם הדבר נובע באופן מהותי מן ההקשר, וזאת בהסכמת האדם שעליו כותבים.

זהות מינית

בימינו מקובל להתייחס בנפרד לשלשה היבטים של מה שנחשב פעם הזהות המינית: נטייה מינית (למי אנו נמשכים מינית), זהות מגדרית (היותנו גברים, נשים, או משהו אחר) ומין ביולוגי (היותנו נקבות, זכרים, אינטרסקס). המונח "זהות מינית" הוא אפוא מיושן ועדיף להימנע ממנו.

ביטוי מגדרי

ביטוי מגדרי הוא הדרך שבה אדם (טרנסגינדר או לא) מבטא את הזדהותו כגבר או כאישה. יש המבטאים זהות התואמת יותר תפיסות נורמטיביות או סטריאוטיפיות של גבריות או נשיות, ויש המתרחקים מתפיסות אלה. אין להסיק מן הביטוי המגדרי לגבי הזדהותו המגדרית של אדם: העובדה שאישה איננה "נשית" אין פירושה שהיא אינה מרגישה אישה, והוא הדין לגבי גבר.

נטייה מינית

נטייה מינית מתייחסת למושא התשוקה המינית של אדם - למי היא או הוא נמשכים מינית, עם מי הם רוצים לקיים יחסי מין ולקיים חיי זוגיות. מילים כגון לסבית, הומוסקסואל, הטרוסקסואל, ביסקסואל מתארות נטיות מיניות.

אין לבלבל בין נטייה מינית לבין זהות מגדרית. העובדה שאדם נמשך מינית לסוג אנשים מסוימים אינה אומרת דבר וחצי דבר על גבריותו או נשיותו.

אינטרסקס

המילה אינטרסקס מתייחסת לאדם שגופו כולל חלקים זכריים ונקביים בעת ובעונה אחת. מצבי אינטרסקס עשויים לכלול איברי מין, גונדות (אשכים, שחלות) ואיברים פנימיים, או מבנה כרומוזומלי שונה מתבנית XX או XY הקיימת בדרך כלל.

אין להתייחס למצב אינטרסקס כאל אנומליה, תקלה או פגם. לטבע אין תכניות, והפרטים הנולדים כוללים קשת רחבה של אפשרויות. אינטרסקס הוא רק ביטוי של מגוון אפשרויות הטבע, וגוף אינטרסקס אינו פחות "טבעי" מגוף "נורמלי". כמו אצל אנשים טרנסגינדרים, הקשיים שבהם נתקלים אנשים בעלי גוף אינטרסקס נובעים מתפיסות החברה, לא מגופם.

העובדה שאדם הוא בעל גוף אינטרסקס אינה קשורה כלל להזדהותו המגדרית או לנטייתו המינית. כשכותבים על אדם בעל גוף אינטרסקס מומלץ לא להניח הנחות מראש לגבי היבטים אלה. בכל מקרה עדיף לשאול את האדם שעליו כותבים על הדרך המועדפת להציג אותו.

בכתיבה על אנשים בעלי גוף אינטרסקס יש להימנע משימוש במונחים שרווחו בעבר, כגון "הרמפרודיט", "אנדרוגינוס" או "דו-מיני". מונחים אלה שגויים והם נחשבים לכינויי גנאי על ידי אנשים בעלי גוף אינטרסקס.

להט"ב

להט"ב (לסביות, הומואים, טרנסג'נדרים וביסקסואלים) הוא הכינוי המועדף לציון הקהילה הגאה. השימוש במונחים כגון "הקהילה ההומו-לסבית", "הצבור ההומו-לסבי", או "זהות הומו-לסבית" נתפס כמעליב ופוגע אצל רבים מחברי הקהילה, הרואים את השימוש בהם כמדיר את ציבור הטרנסג'נדרים והביסקסואלים, וכן כביטוי של אדנות, לפיו יש רק שני צבורים משמעותיים בקהילה הגאה.

יש המבקרים את השימוש במונחים כגון "הקהילה ההומו, לסבית, בי וטרנס" או להט"ב בטענה שמדובר בביטויים מסורבלים או בראשי תיבות שהציבור אינו מכיר. ייתכן, אך ביקורת זו רק משקפת את מצב ההדרה והמחיקה של צבורים שלמים הקיים כיום, ומחזקת את תחושות הקיפוח של בני צבורים אלה. כתיבה המבקשת לשקף את השפע והמגוון של זהויות בקהילה, אינה יכולה לדבוק במינוח המתעלם ממגזרים שלמים.

כללי כתיבה ועריכה

- הדחייה החברתית שממנה סובלים אנשים טרנסגינדרים מתמצה בשלילת האמיתות או הלגיטימיות של זהותם. אין כמו הקלות שבה יכולים ה"נורמלים" למחוק במחי יד את זהותו של האדם הטרנסגינדר כדי להמחיש את הכוח שבנורמאליות והחולשה שבהשתייכות לקבוצה הסובלת מסטיגמה. האדם הטרנסגינדר חווה כל הזמן את זהותו כשברירית, כניתנת לערעור בקלות. אין להתפלא אם אנשים טרנסגינדרים חווים ערעור זה כפגיעה. התוצאות הנפשיות של חוויה זו עלולות להיות הרות אסון. היומרה של אדם שאיננו טרנסגינדר להיות בעל כוח או ידע המאפשרים לו לקבוע מהי זהותו של מי שחווה אי הלימה מגדרית היא אפוא מעשה כוחני.
- כיוון שכך, הקפדה על התייחסות בלשון המגדר הנכונה היא המאפיין הבסיסי והמשמעותי ביותר של כתיבה המכבדת אנשים טרנסגינדרים. ההתייחסות לאדם תיעשה תמיד בלשון המגדר שבה האדם מגדיר עצמו. באין אפשרות לשאול את האדם עצמו, יש להשתמש בלשון מגדר התואמת את הדרך שבה סביר להניח שהיה מגדיר עצמו, כמשתמע מאורח חייו, הצהרותיו, התנהגותו, עבודתו וכיו"ב, או מהשוואה לאנשים שנסיבות חייהם דומות.
- התייחסות לתקופות עבר בחייו של אדם שעבר שינוי מגדרי תיעשה בלשון מגדר התואמת את זהות האדם בהווה. כך, על אישה טרנסקסואלית, שבעבר הייתה גבר, יש לכתוב בלשון נקבה, כזהותה בהווה, גם כאשר מתארים מעשים, רגשות והתפתחויות שחלו בעת שהייתה כגבר.
- מושגים המשויכים ספציפית למגדר אחד, כגון הריון או אבהות, חלים גם על אנשים טרנסגינדרים שעברו שינוי מגדרי. כך, אישה יכולה להיות אבא (אם הייתה אבא לפני השינוי) וגבר יכול להיות וללדת, אם בגופו איברי רבייה נקביים שעמם נולד. למרות שמגדרם הנוכחי אינו "מתאים" לכאורה – הרה יהרה האיש, ואהב תאהב האבא את ילדיה.
- בכתיבה על אדם העובר שינוי מגדרי כעת אך עדיין מציג עצמו, או מוכר, בזהותו הקודמת, עדיף להשתדל לכתוב בלשון נייטרלית. אם לא ניתן לעשות זאת, רצוי לשאול אותו כיצד הוא מעדיף שיתייחסו אליו. אם אין אפשרות לשאול, מותר לערב באותו הטקסט את שני המגדרים, כאשר מתייחסים לזהות הנוכחית בלשון המגדר המקורית, ולזהות החדשה בלשון המגדר התואמת אותה.
- אין להזכיר שמו של אדם מלפני שעבר שינוי מגדרי, או כל פרט אחר מחייו שלפני השינוי, ללא אישורו ובלי שהדבר יתחייב מן ההקשר הטקסטואלי.

- אין כל קנה מידה אובייקטיבי לקביעת מגדרו של אדם (וגם קביעת מין ביולוגי איננה עניין פשוט כלל וכלל). הכלל היחיד להחלטה כיצד להתייחס לאדם הוא ההגדרה העצמית שלו. מה שכתוב בתעודת הזהות של אדם, לביטוי המגדרי, או מה שיש או אין בין רגליו, או השאלה האם עבר או לא טיפולים כאלה או אחרים – אינן רלבנטיות כלל לדרך הכתיבה וההתייחסות המגדרית אליו.
- הביטוי המגדרי איננו קנה מידה לקביעת מגדרו של אדם. גם אם הכתב סבור שהאדם שעליו הוא כותב "נראה כגבר" חובה עליו להתייחס לאדם זה בלשון נקבה, אם היא מגדריה עצמה כך.
- אל תאפשר לשפה ולתפיסות תרבותיות מיושנות לעוות כתיבתך. אישה טרנסגינדרית יכולה להיות אבא לילדים, וגבר טרנסגינדר יכול להיות אימא. יש לכתוב אבא שהיא אישה טרנסגינדרית בלשון נקבה ועל גבר טרנסגינדר שהוא אימא בלשון זכר.
- "טרנסגינדר" ו"טרנסקסואל" הן שמות תואר, לא שמות עצם. אין לכתוב "טרנסגינדר התקבל כחבר בנבחרת" אלא "אדם טרנסגינדר התקבל כחבר בנבחרת".
- השתמש במונחים "אדם טרנסגינדר (או טרנסקסואל)", "אישה טרנסגינדרית", "גבר טרנסגינדר", כדי לציין אנשים שמגדירים עצמם כגברים או כנשים, ללא קשר עם זהות המגדר שיוחסה להם בעת לידתם או המין הביולוגי שעמו נולדו, וללא קשר לטיפולים שעברו.
- יש להתייחס לזהותם של אנשים בהווה, לא בעבר. אין לכתוב "גבר שהפך לאישה" או "אישה שהפכה לגבר" אלא "אישה טרנסגינדרית", "גבר טרנסגינדר".
- אין לכתוב "גבר שהיה פעם אישה" אלא "גבר טרנסקסואל" או "גבר טרנסגינדר".
- כאשר כותבים על אנשים הנמצאים במהלכו של תהליך שינוי מגדרי (ורק בהקשר זה), מותר להתייחס לכיוון השינוי: MtoF (מגבר לאישה) ו-FtoM (מאישה לגבר).
- אין להזכיר את היותו של אדם טרנסגינדר או טרנסקסואל אלא אם הדבר נדרש כחלק מן ההקשר של הטקסט. אם מדווחים על אדם שכתב ספר, העובדה שהוא או היא הם טרנסגינדרים עשויה שלא להיות רלבנטית, ואין להתייחס אליה.

- אין להתייחס למיניותו של אדם טרנסגינדר, נטייתו המינית, העדפותיו המיניות או חיי המין שלו, אלא אם האדם עצמו מעלה את הנושא, ואף זאת בדרך מידתית וממוקדת. זכור שזהות טרנסגינדרית איננה קשורה כלל למיניות, ואין לקשור ביניהן בצורה מלאכותית.
- בשיח התרבותי העכשווי רווחים מונחים רבים המתארים זהויות ייחודיות: ג'נדרקוויר, קרוס-דרסר, דראג-קווין ואחרים. השימוש במונחים האלה ייעשה אך ורק על פי תיאום עם האדם שכותבים עליו, או אם ברור מאורח חייו, התבטאויותיו וכיו"ב שהוא אכן רואה עצמו נכלל באחת ההגדרות האלה.
- המונח "טרנסווסטיט" הוא בעל קונוטציות שליליות ורצוי להימנע ממנו. במקומו יש לכתוב "קרוס-דרסר" לציון אדם הנהנה להתלבש בבגדי המגדר השני (אך אין לו כל רצון או צורך לעבור שינוי מגדרי).
- אין להתייחס לטיפולים רפואיים או אחרים שעבר או יעבור אדם טרנסגינדר, אלא אם האדם עצמו מעלה את הנושא ולנושא יש נגיעה להקשר הכללי של הסיפור, וגם אז יש לכתוב על הנושא בצורה מידתית וממוקדת.
- תאר אנשים טרנסגינדרים כבני אדם בעלי רגשות וחוויות מגוונים וייחודיים. הימנע מתיאור פלקאטי, מהכללות ומניסיונות להציג אדם טרנסגינדר כדמות אקזוטית וחד ממדית
- הימנע מכתובה שופטנית, מהערכות אסתטיות ומהתייחסויות לביטוי המגדרי של אדם. הימנע ממחמאות או מביקורת על אדם טרנסגינדר על שהוא נראה או מתנהג "כמו אישה (או גבר) רגילה" או על כך ש"לא רואים עליו" שהוא טרנסגינדר.

כללי התנהגות

לאיש התקשורת הבא לכתוב על אנשים טרנסגינדרים וטרנסקסואלים מותר לאמץ מספר כללי התנהגות. הקפדה על כללים אלה בוודאי תשפר את כתיבתו ותעשה אותה מכבדת ומקצועית יותר.

הצנע לכת

עם כל האמפתיה והכוונות הטובות שלך, זכור תמיד שיש דברים שאינך יודע. אינך מומחה לזהות טרנסגינדרית. אנשים טרנסגינדרים הם המומחים. אל תקבע עמדות נחרצות על פי נקודת המבט שלך בלבד. זכור שאתה עוסק בנושאים שבחלקם נוגדים את האינטואיציה שאליה הורגלת שנים רבות.

אין זה מתפקידך לקבוע את זהותו המגדרית של האדם שאתה כותב עליו. הגדרה זו היא זכותו הבלעדית.

קח בחשבון מראש שאתה עלול לטעות ושנשים מסוימים עלולים להיפגע מכתבתך. היה תמיד מוכן לקבל ביקורת ומוכן לתקן טעויות.

הימנע מהתנשאות

האנשים היחידים הרשאים לדבר על הוויה וחוויה טרנסגינדרית הם האנשים הטרנסגינדרים עצמם. אל תנסה לפרש במקומם את רגשותיהם; אל תגדיר את זהותם בלי לשאול אותם; אל תפנה ל"מומחים" שיסבירו אותם; על תשתמש בהוויה או החוויה הטרנסגינדריות כמכשיר לקידום אג'נדות אחרות.

לא תמיד ההיגיון העיתונאי שלך חייב לנצח. כותרת או תמונה עשויה להיראות לך מתאימה מאד ומושכת עניין, אבל אם יש בה כדי לסלף את המציאות הטרנסגינדרית או לפגוע ברגשות הציבור הזה – אסור להשתמש בה.

הימנע מניכוס הסיפור

הימנע מלכתוב על אדם טרנסגינדר כאילו אתה יודע עליו יותר ממה שהוא עצמו יודע. לא תמיד דעותיך על המניעים והחוויות של האדם הטרנסגינדר משקפות את האמת. תן לאדם הטרנסגינדר שיספר את סיפורו על פי הגיונו, ואל תנסה לספר אותו בעצמך. אל תטביע את קולו הייחודי של האדם הטרנסגינדר בהמולת הנורמליות של קולך. התייחס אל האדם הטרנסגינדר כאל סובייקט, לא כאל אובייקט.

היה מודע לעמדת הכוח שלך

אדם שאיננו טרנסגינדר נמצא בעמדה עדיפה על מי שהוא טרנסגינדר. אדם שאיננו טרנסגינדר נהנה מלגיטימיות הנמנעת מן האדם הטרנסגינדר. הוא אינו צריך להצדיק את זהותו, אינו צריך להיאבק על

קבלתה, אינו צריך לחשוש מהעמדתה בספק. אלא שלעתים קרובות מי שמשתייך למרכז ההגמוני אינו מודע לעדיפות מעמדו.

על הכותב בנושאים טרנסג'נדרים להיות מודע לעמדת הכוח שלו כמשתייך לציבור ה"נורמלים" וכמי שזהות המגדר שלו אינה בעייתית. זכור שפעולות, מעשים, החלטות, חוויות, שמבחינתך הן טריוויאליות ואף בלתי נראות, עלולות להיות בלתי אפשריות או כרוכות במאמץ או סיכון גבוה עבור מי ששונה ממך.

היזהר מ"אפקט הפנס"!

ככלל, תופעת **אפקט הפנס** מתרחשת כאשר אנו מתוודעים לעובדה שאדם משתייך לקבוצה שונה משלנו: עצם ידיעת השוני משפיע על תפיסתנו ועל פרשנותנו את המידע על האדם השונה שנקלט על ידנו. משעה שאנו מודעים להשתייכותו הקבוצתית של האדם שמולנו, אנו נוטים "לגלות" בו תכונות המשויכות סטריאוטיפית לקבוצה שאליה הוא משתייך, ובו בזמן לייחס תכונות שאנו תופסים אצל אותו אדם לעובדת השתייכותו לקבוצה, תוך שאנו מפרשים אותו כ"הוכחה" לשונות שלו. במילים אחרות, השתייכותו הקבוצתית של האדם הופכת הן לכלי פרשני ("ברור שהוא אוהב כסף, הרי הוא יהודי"), וגם מבליטה תכונות אשר אצל אנשים אחרים אינם מעוררים תשומת לב. ידיעתנו את השתייכותו הקבוצתית של אדם "מאירה" תכונות שלו ומצדיקה את מעמדו כ"שונה". עוצמת השפעתו של אפקט הפנס גדלה ככל שמושא ההתבוננות משתייך לקבוצת מיעוט הנתפסת כזרה ומאיימת, כפי שאנשים טרנסג'נדרים נתפסים אצל אנשים רבים.

דוגמה שכיחה לפעולת אפקט הפנס אצל אנשים טרנסג'נדרים היא הנטייה לחפש (וכמובן – גם למצוא) אצלם פרטים גופניים או התנהגותיים המזוהים עם המגדר המקורי שלהם ("אה, רואים עליה שהיא הייתה פעם גבר!"). הנוהגים כך מתעלמים בלא יודעין מן העובדה שאין אדם שאי-אפשר למצוא אצלו מאפיינים אסתטיים או התנהגותיים שאינם תואמים את המצופה מן המגדר שלו. אלא שאצל אנשים "נורמלים" (שאינם נתפסים כשונים), אפקט הפנס אינו פועל, ומוח הצופה מתעלם אוטומטית מן המאפיינים הסותרים. אפקט הפנס מתעורר רק כאשר הצופה יודע שהאדם שמולו משתייך לקבוצה השונה.

היה מודע לתפיסות חברתיות מסוכנות

תופעה שכיחה אצל מי שכותבים על אנשים טרנסג'נדרים היא חוסר מודעות לתגובות רגשיות או תפיסות סטריאוטיפיות של הכותב עצמו. כתיבה רוויה בתגובות רגשיות וסטריאוטיפים ניתנת לזיהוי בקלות, והיא מספרת יותר על הכותב מאשר על נושא הכתיבה.

לפעמים אנו נגררים בלי משים וללא כוונה לעמדות טרנספוביות. בחן עצמך ואת כתיבתך כדי לוודא שהיא מתייחסת אל אנשים טרנסג'נדרים כאל בני אדם הזכאים לכבוד. אל תצדיק במובלע (ובוודאי שגם לא במפורש) דחייה ואלומות כלפי אנשים טרנסג'נדרים.

הימנע מחיזוק סטריאוטיפים ומכל סוג של כתיבה שמוחק את ייחודם האנושי של אנשים טרנסגינדרים ואת החוויה הסובייקטיבית שלהם.

מומחים לזהות טרנסגינדרית

פניה למומחים בקשר עם כתיבה על אנשים טרנסגינדרים לגיטימית רק לצורך הבהרת שאלות הנוגעות למקצועות הספציפיים שבהם הם עוסקים. לדוגמה, מותר לשאול מנתח פלסטי על טכניקות כירורגיות או על מהלך הניתוחים. מופרך לשאול אותו על זהות טרנסגינדרית או טרנסקסואלית. למרות מעורבותם הרבה של בעלי פרופסיות טיפוליות בחייהם של אנשים טרנסגינדרים, הזהות הטרנסגינדרית אינה ניתנת להסבר באמצעות הידע של אף אחד מהמקצועות האלה.

במהלך המאה העשרים ניסו מומחים מתחומים שונים, בעיקר רפואה, פסיכיאטריה ופסיכולוגיה, להסביר את הזהות הטרנסגינדרית במונחים של תחומי העיסוק המקצועי שלהם בלבד. מחברים שנחשבו למומחים בנו תיאוריות שלמות שהתיימרו להסביר את הזהות הטרנסגינדרית, והתגלו בזו אחר זו כמופרכות, אך בינתיים הספיקו לגרום לסבל ולנזק בל ישוער. זהות טרנסגינדרית, שהיא פשוט סוג של זהות שהייתה קיימת לאורך כל ההיסטוריה בכל חברה ותרבות, הפכה בפי תיאורטיקנים אלה למחלה, להפרעה, לתופעה רפואית ותו לא. בעיני אנשים רבים היא עדיין כזאת.

המשותף לכל התיאוריות האלה הייתה התפיסה, לפיה ה"מומחים" נחשבו לבעלי הידע הבלבדיים. קולם של האנשים הטרנסגינדרים לא נחשב ראוי להתייחסות. הם היו אובייקטים פסיביים, שה"מומחים" דיברו עליהם.

בשני העשורים האחרונים, עם עליית הפתיחות של החברה המערבית לשונות מינית ומגדרית, החלו גם אנשים טרנסגינדרים לתבוע את הזכות להשמיע את קולם בעניינים הנוגעים להם. כיום יש קולות טרנסגינדרים המסוגלים לדבר על ההווה והחוויה הטרנסגינדרית כפי ששום "מומחה" אינו יכול. יש מחברים, חוקרים ותיאורטיקנים טרנסגינדרים, פסיכולוגים, רופאים ופסיכיאטרים טרנסגינדרים, פעילים חברתיים, משפטנים, אנשי מדעי החברה, סופרים, פובליציסטיים ועיתונאים שמשמיעים קול עצמאי ואותנטי.

יש להימנע מעירוב "מומחים" שיסבירו את הזהות הטרנסגינדרית במקום האנשים הטרנסגינדרים עצמם. הציבור הטרנסגינדר יודע להסביר את עצמו, ואין לו צורך ב"מומחים" שיסבירו אותו.

השכל מכל מלמדריך

תחום המגדר בכלל, והתחום הנוגע לזהויות מגדריות בפרט, עבר בשנים האחרונות מהפכה של ממש, וגם כיום מתנהל בו שיח תרבותי וחברתי ער. זה תחום הכולל נושאים ועובדות המחייבים את מי שמבקש לכתוב עליהם לתהליך של למידה. היה מוכן להשקיע בלימוד לפני שאתה ניגש לכתובה. הקשב לקולות הרבים העולים מהשיח הטרנסגינדר.

שאלות להערכה עצמית

התרגילים הבאים מדגימים כמה מן הדרכים שבהם נמחקת ומתעוותת זהותו של האדם הטראנסגינדר בידי ה"נורמלים" הכותבים עליו. חלק מהדרכים האלה, הבאות לידי ביטוי בתרגילים הבאים, כוללות:

- חפצון (הפיכת אדם או קבוצה לחפץ והתייחסות אליו כאילו היה רכושו של אדם אחר, הניתן למניפולציה כראות עיני הכותב);
- הכחדה סימבולית (תת-ייצוג או ייצוג חסר של אדם או קבוצה);
- מסגור (עיצוב סוגיה על ידי בחירת היבטים מסוימים שלה והפיכתם למרכזיים באופן המגדיר אותה, תוך שימוש בטכניקות כגון סטריאוטיפים, דפוסים מוכרים, הדגשת סטיגמות, התעלמות מסתירות, הבלטה והצנעה של פרטים מסוימים ועוד);
- תיוג שלילי (הצגה שמטרתה להצמיד "תג" עברייני לאדם, בצורה שהופכת למאפיין העיקרי שלו, הקובע כיצד ייתפס על ידי הציבור);
- שימוש בתבניות לשוניות – ביטויים, מונחים, מבני משפטים וכיו"ב – המכוונות את הקורא לפרש את הטקסט בדרכים מסוימות ולהתעלם מדרכי פרשנות אחרות.

במרבית המקרים השימוש בטכניקות האלה, כך מותר להאמין, נעשה בצורה בלתי מודעת וללא כוונה רעה, והוא איננו אלא תוצאה מהרגלי חשיבה, תפיסות מיושנות, אמונות מושרשות, מיתוסים, דעות קדומות, חוסר ידע והיעדר מודעות. אבל דווקא היעדר הנראות המטעה של הגישות המזיקות האלה, והעובדה שכוונתם של רוב הכותבים רק לעשות עבודה מקצועית והוגנת, מדגיש את הצורך הדחוף להתוודע אליהן כדי למנוע את השפעתן.

תרגיל הערכה עצמית א' – מי קובע את זהותו של אדם

נגן החצוצרה האמריקני בילי טיפטון (1914-1989) נולד נקבה, אך חי רוב חייו כגבר. היא היה נשוי לחמש נשים (אחרי מותו הודו שלש מהן, וכן שלשת ילדיו המאומצים, שלא ידעו כלל על מינו הביולוגי). טיפטון מעולם לא קיבל טיפולים הורמונאליים ולא עבר ניתוחים כלשהם, אבל הזדהה וחי כגבר מגיל 21 ועד יומו האחרון. למרות זאת, כאשר כתבה דיאן ווד מידלברוק את הביוגרפיה שלו (*Suits Me: The Double Life of Billy Tipton*), היא תיארה אותו כאישה, והתייחסה אליו בלשון נקבה.

השיבו על השאלות הבאות:

- האם הביוגרפיה של בילי טיפטון מאת הגב' מידלברוק תואמת את האמת? ואם כן, את האמת של מי?

- באיזה מובן (אם בכלל) אפשר לדבר על הביוגרפיה שכתבה גב' מידלברוק כעל "סיפורו של בילי טיפטון" לאור החלטת המחברת שלא להתחשב בהזדהותו של גיבור ספרה כגבר, בהגדרתו העצמית ובחיייו ככזה?
- תארו את יחסי הכוח בין כותבת הביוגרפיה לנושא כתיבתה. מי השולט כאן, ומי הנשלט?

תרגיל הערכה עצמית ב' – על מסגור ותיוג

בידיעה מאת בוקי נאה ב"ידיעות אחרונות" מ-9/2/2007 מסופר על אישה טרנסגינדרית שנפצעה בעת שזינקה מתוך מכונית נוסעת. להלן פתיח הידיעה:

"אחד הקוקסינלים המפורסמים בישראל מסתובב בימים אלה בתל אביב בכיסא גלגלים בגלל תאונת עבודה קשה שעבר בחוף תל ברוך. הלקוח חשד שהגברת היא בעצם אדון, הקוקסינל זינק מהרכב שבו נסעו ושבר את האגן."

השיבו על השאלות הבאות:

- האם הידיעה מנוסחת בלשון שמשקפת את המציאות ומכבדת את האישה המדוברת? התייחסו בתשובתכם להתייחסות בלשון זכר לאישה הטרנסגינדרית, לכינוי "קוקסינל", ולמשפט "הלקוח חשד שהגברת היא בעצם אדון". כיצד מציגה כתיבתו של נאה את דמותה וזהותה של האישה הטרנסגינדרית?
- מה משמעות המילה "לקוח" בקטע המצוטט? מדוע לא ראה הכתב צורך לציין באיזה סוג "לקוח" מדובר, מהו תחום העיסוק של האישה, ומה היא עשתה במכונית?
- האם תיאור המקרה שלם? התמקדו במעבר הפתאומי מהתעוררות חשדו של הלקוח לזינוק האישה מן הרכב. מדוע היא זינקה? האם הייתה לאישה סיבה לחשוד מפני תגובה אלימה? אם כן, מדוע אין הכתב מציין מהי? כיצד תורם הביטוי "תאונת עבודה" ליצירת הרושם שמדובר בתגובה מובנת, חלק ממהלך צפוי וידוע מראש? האם אין כאן הצדקה במובלע של אלימות כלפי האישה הטרנסגינדרית, או לפחות השלמה אתה?

תרגיל הערכה עצמית ג' – מחיקתה של ירדנה

להלן קטע מידיעה מאת דנה גילרמן שפורסמה ב"הארץ" ב-21/3/2006:

"ירדנה מארש, שנרצחה ביום רביעי שעבר בתל אביב, הייתה דמות שצלמים אהבו לצלם: דמות ססגונית מהשוליים, שהייתה גם אחת הראשונות בישראל שעברו ניתוח לשינוי מין. מארש, הידועה גם בשם שירלי גולן, נולדה כגבר ששמו דוד בית-לחם. לאחר הניתוח נעשתה מוכרת ברחבי אירופה, וכאשר חזרה לארץ המשיכה לעבוד בזנות בחוף תל ברוך."

הקטע לעיל דומה בתוכנו לשאר דיווחי התקשורת על רצח ירדנה מארש. מופיעים בו כל המוטיבים שאפיינו את הייצוגים התקשורתיים של ירדנה בימים שאחרי הרצח: נולדה כגבר, דמות שוליים, מהראשונות שעברו ניתוח לשינוי מין (טענה מופרכת, אשר שום עיתונאי לא טרח לבדוק), עבדה בזנות. שום אמצעי תקשורת לא חרג מתבנית הדיווח הזאת. הדיווחים הדגישו חזור והדגש את אותם הנושאים. ברוב המקרים התווספו גם הסתבכויות עם החוק, סמים והידרדרות.

השיבו על השאלות הבאות:

- מה עושה דיווח שחוזר ומתרכז במוטיבים כגון טרנסקסואליות, ניתוח לשינוי מין, עיסוק בזנות, שוליים, סמים וכדומה לייצוג דמותה של האישה הנרצחת? התייחסו להיבטים כגון תיאור פלקאטי וביטול אישיותה הייחודית, כבודה האנושי וצנעת הפרט שלה.
- ירדנה מארש עברה ניתוח לשינוי מין בשנת 1984. עוד לפני כן הזדהתה וחייתה כאישה. עמדו על הקשר בין האזכור החוזר והמודגש של הניתוח ("הייתה בין הראשונות", או "הראשונה"), והדה-לגיטימציה של זהותה הנשית.

תרגיל הערכה עצמית ד' – האדם הטרנסג'נדר כחפץ

בשנת 2005 הציעה אחת מחברות הביטוח תכנית ביטוח רכב מוזלת לנשים בלבד. לרגל המבצע יצאה החברה בקמפיין פרסומי שבמרכזו הזמרת דנה אינטרנשיונל.

הבחירה בדנה כמובילת הקמפיין הפרסומי הרגיזה את העיתונאית אריאנה מלמד. היא הביעה את כעסה בטור שכתבה באתר Ynet ביום 30/10/2005. הנה קטע מן הדברים:

"אקדים ואומר שהבחירה הזאת מעצבנת במיוחד, אבל לא בגלל ההיסטוריה הפרטית של מר כהן-גברת דנה, גם לא בגלל המצוקות שמובילות גברים לחיים לא פשוטים כטרנסג'נדר. איש איש באמונתו יחיה, ואם הוא רוצה לחיות כאישה, יבושם לו. אם הוא-היא מצליחים להתפרנס מכך, מה טוב. הבעיה אינה האיש או האישה כי אם הדימוי שנבחר להציג את הקמפיין ולהכניס אותו טוב-טוב לאוזניים."

"בהכללה גסה, ייצוגי הנשיות של טרנסג'נדרים שנחשפים בתקשורת, וודאי אלה שפרנסתם תלויה בחשיפה כזאת, הם ייצוגים פרימיטיביים ואפילו מעליבים: האם אישה היא באמת רק אוסף של מחשופים מרהיבים מעוטרים בנצנצים ובנוצות? האם נשיות מתמצה רק ביכולת להחצין מיניות? האם אישה היא אוסף של פרוצדורות טכניות שמושגות בזכות סכין מנתחים, קצת הורמונים והרבה מריטת שיער?"

השיבו על השאלות הבאות:

- האם הכותבת מכירה בנשיותה של דנה כמובנת מאליה ובלתי מעורערת? התייחסו לשימוש שהיא עושה בצירוף "מר כהן/גברת דנה". האם הכחשת הקשר ל"היסטוריה הפרטית" של דנה אמינה לאור שאר הדברים הנכתבים בטור? מה מטרת האזכור המתכחש הזה?
- כיצד מתארת הכותבת את הזהות הטרנסגינדרית? האם בעיניה מדובר בסוג של זהות אנושית שונה אך לגיטימית וראויה לכבוד, או שהיא רואה בזהות זו פגם הראוי לרחמים?
- האם הכותבת רואה את דנה כאישה וכאדם ייחודי, או שהיא מוחקת את ייחודה האנושי ורואה בה רק נציגה של קבוצה בלתי אהודה? האם יחסה לקבוצה זו הוא יחס של כבוד, או של בוז והתנשאות?
- התייחסו לביקורת של הכותבת על מודל הנשיות שלדעתה מציגה דנה. מה משמעות הקשר שקושרת הכותבת בין מודל נשיות זה לבין היותה של דנה אישה טרנסגינדרית? האם מדובר בביקורת עניינית? כיצד מתקשרים דברים אלה ל"אפקט הפנס" שהוזכר בעמוד 11 לעיל?
- כיצד תופסת הכותבת את הנשיות הטרנסגינדרית? האם היא מכירה בקיומה הלגיטימי? מה משמעות המעבר מביקורת על ייצוגי נשיות לדיבור על מהותה, כמודגם במשפט: "האם אישה היא אוסף של פרוצדורות טכניות שמושגות בזכות סכין מנתחים, קצת הורמונים והרבה מריטת שיער?"
- בחנו את יחסי הכוח בין הכותבת לבין דנה אינטרנשוניל. האם הכותבת רואה בדנה אישה ואדם שוות ערך לה? מאיזו עמדה מדברת הכותבת?

תרגיל הערכה עצמית ה' – הכחדה סימבולית או, אמור לי מיהם חבריך...

כותרת הידיעה מאת אבישי בן חיים שהתפרסמה במעריב מ-16/1/08 מכריזה: "אדוני הרב, זה לא חתן – זו כלה". כותרת המשנה מבהירה: "לאחר שנישאו בני הזוג כדת משה וישראל גילו הרבנים – החתן היה פעם אישה".

הנה פתיח הידיעה: "אחד הרגעים המשמחים בחייו של זוג צעיר הפך לתסבוכת הלכתית. אחרי החתונה התברר לרבנים מה שניסו להסתיר בני הזוג – החתן היה פעם אישה, ועבר ניתוח לשינוי מין. כעת מסרבים במועצה הדתית בירושלים לרשום אותם כנשואים".

בגוף הידיעה מתוארת השתלשלות המקרה מנקודת מבטם הבלעדית של הרבנים. כך, מוזכרת הימנעות בני הזוג מלפנות לקבלת היתר נישואין, למרות שהתבקשו לעשות זאת, וכן פעולות שנקט האחראי על רישום נישואים במועצה הדתית בירושלים. כמו כן מובאות תגובות של רבנים שהיו מעורבים במקרה.

בין היתר נכתב בידיעה: "מה שהדהים את הרבנים היא העובדה שהאישה מוכנה להתחתן עם גבר שהיה פעם נקבה. זה לא כמו אצלנו, אנשים ממאה שערים, שרק אחרי הנישואים מגלים מה יש

מתחת לבגדים של בן הזוג' אמר בפליאה אחד הרבנים. " בהמשך מצוטט הרב המחנך: "במשך החתונה לא ראיתי שום דבר חריג. כשנודע לי הייתי המום, הטעו אותי, אבל לחופה אין משמעות, זה כמו שתי נשים שהתחתנו".

ענה על השאלות הבאות:

- מדובר לכאורה בדיווח עובדתי ואובייקטיבי, אבל האם הוא באמת כזה? איזה רושם מקבל הקורא על זהותו של החתן ומעשיו של הזוג? התייחס להיעדרה המוחלט של התייחסות לנקודת המבט של בני הזוג. בחן מאפיינים כגון כותרת הידיעה, תאור פעולות המועצה הדתית ותגובות הרבנים.
- קרא שוב את כותרת הידיעה והסבר את הגיונה. מצא התייחסות דומה לזהות החתן כאישה בין הקטעים המצוטטים לעיל. כיצד משפיעה הפנייה אל הרב ("אדוני הרב...") וההכרזה כי מדובר בכלה על ייצוג זהותו של החתן?
- התייחס לשני הציטוטים מפי רבנים המובאים לעיל: "זה לא כמו אצלנו... שרק אחרי הנישואים מגלים מה יש מתחת לבגדים של בן הזוג" ו-"במשך החתונה לא ראיתי שום דבר חריג". הסבר את הגיונם, הן לנוכח העובדה שאצל זוגות רבים נהוג לראות "מה יש מתחת לבגדים" של בן הזוג עוד לפני החתונה, והן לאור חוסר הבהירות באשר לדבר החריג שכבוד הרב המחנך היה אמור לראות. כיצד תורם ציטוטם הבלתי ביקורתי וחד-צדדי של הדברים להזרת האדם הטורנסגינדר?

לפרטים נוספים

נורה גרינברג

טלפון 054-4450686, דוא"ל: noragr@bezeqint.net